Gediminas Petrauskas

Bedugnės kapinynas

2018 m. rugsėjį ir spalį LNM ir PKI archeologinė ekspedicija atnaujino Bedugnės kapinyno (Trakų r., Senųjų Trakų sen.) (UK 36622) tyrimus (1, 2 pav.). Ekspedicijoje buvo renkami moksliniai duomenys apie mirusiųjų deginimo paprotį viduramžių Lietuvoje, to meto didiuomenės materialinę kultūrą, siekta patikslinti kapinyno chronologiją (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 170–177). Iš viso ištirtas 20 m^2 plotas (dvi perkasos), metalo ieškikliu iššvalgyta apie 1,5 ha dydžio teritorija. Aptikti radiniai perduoti saugoti į LNM.

Tyrimų plotas preparuotas mentelėmis apie 3 cm storio sluoksneliais. Paviršius kiekvieną kartą iš naujo tikrintas metalo ieškikliu, preparuotos žemės, prieš tai pamatavus tiriamo kvadrato aukštį, krautos į atskirus individualiai metrikuotus kibirus. Visos iškastos žemės, taip pat mentele atpjauta kontrolinės juostos velėna išsijotos sijoklėje su 4x4 mm tankio sietu. Sijojant surinkti smulkiausi degintiniai kaulai, keramikos šukės, titnago radiniai, įvairių dirbinių fragmentai. Dažnas sijoklės siete nepastebėtas ir per jo akutes iškritęs radinys – nedideli šarvų grandelių fragmentai. Siekiant jas surinkti, išsijotos žemės nuolatos papildomai tikrintos metalo ieškikliu. Visi perkasose, sijoklės siete ar išsijotose žemėse aptikti radiniai ir degintiniai kaulai buvo kraunami į atskirus kas 3–6 cm keičiamus dubenėlius ir plastikinius maišelius. Griežta fiksavimo ir apskaitos tvarka leido surinkti išsamius duomenis apie degintinių

1 pav. Bedugnės kapinyno kalva iš paukščio skrydžio (PR). G. Grižo nuotr.

Fig. 1. Bedugnė cemetery hill, as seen from above (SE).

2 pav. Bedugnės kapinyno tyrimų akimirka. G. Petrausko nuotr.

Fig. 2. During the investigation of Bedugnė cemetery.

3 pav. Bedugnės kapinyno tyrimų vieta iš oro (R). L. Giriūno nuotr.

Fig. 3. The Bedugnė cemetery investigation site, as seen from above (E).

kaulų ir radinių paplitimą, apibrėžti jų koncentracijas.

Ieškant kontekstinių duomenų apie 2012 m. Bedugnėje aptiktą kario raitelio ekipuotės komplektą, dvi 5x2 m dydžio perkasos tirtos dirvonuojančioje, kiek įdubusioje kapinyno kalvos vidurinėje dalyje, minėtų dirbinių radimvietėje ir į šonus nuo jos (3 pav.). ***Perkasoje 1*** metaliniai dirbiniai ir jų fragmentai, keramikos šukės, titnago radiniai, degintiniai kaulai plačiai pasklidę nuo paviršiaus iki įžemio: velėnoje, juodžemio, rusvos maišytos žemės ir rusvo žvyringo priesmėlio sluoksniuose. Tiriant perkasą aptikti 43 ypatieji radiniai: 23 šarvų grandelės, 2 lameliaro ir viena neaiškaus tipo šarvų plokštelė, 2 kilpvinės, žiedo fragmentas, žvangutis, skustuvas (4:4 pav.), adata, piniginės apkalas (4:1 pav.), dar vienas neaiškios paskirties apkalas ir 8 susilydę žalvarinių dirbinių fragmentai. Tarp radinių dėmesį atkreipia 3,2 g

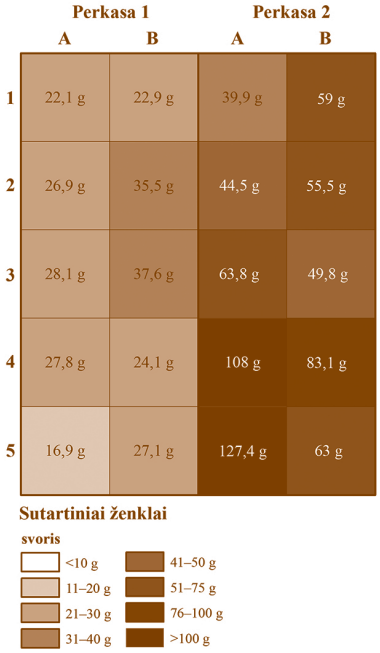
4 pav. Bedugnės kapinyno radiniai: 1 – piniginės apkalas; 2 – kabutis; 3 – kilpvinė; 4 – skustuvas. G. Petrausko nuotr.

Fig. 4. Bedugnė cemetery finds: 1 – a purse fitting; 2 – a pendant; 3 – a staple; 4 – a razor.

5 pav. Bedugnės kapinyno radiniai: 1 – pasaginės segės dalis; 2 – žiedas; 3 – pusapvalės sidabrinės lazdelės fragmentas; 4, 5 – žvangučiai; 6 – žirgo kamanų žvangutis. G. Petrausko nuotr.

Fig. 5. Bedugnė cemetery finds: 1 – part of a penannular brooch; 2 – a ring; 3 – a fragment of a half-round silver ingot; 4, 5 – crotals; 6 – a bridle crotal.

6 pav. Perkasose 1 ir 2 rastų degintinių kaulų suvestinis planas. G. Petrausko brėž.

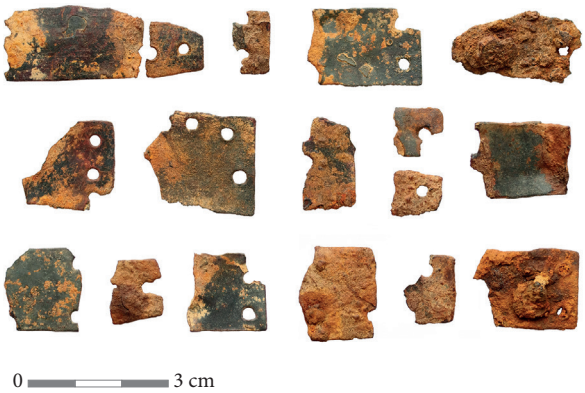
Fig. 6. A summary plan of the cremated bones found in Trenches 1 and 2.

svorio sukapotos pusapvalės sidabrinės lazdelės pavidalo fragmentas su viena įkarta (5:3 pav.). Be to, perkasoje surasta 16 lipdytos ir 11 apžiestos keramikos šukių, 8 titnago nuoskalos ir vienas perdegęs titnago žaliavos gabalėlis.

Tyrimų metu perkasoje surinkta 270,7 g (2187 vienetai) degintinių kaulų, 37,5 g medžio anglies. Degintiniai kaulai perkasoje paplitę gana tolygiai: nuo 16,9 g iki 37,6 g kvadratiniame metre (6 pav.). Antropologė dr. Justina Kozakaitė tarp kaulų atpažino smulkius kaukolės skliauto, slankstelio, ilgųjų kaulų diafizių ir epifizių fragmentus, tačiau tikslesnio palaidotų mirusiųjų skaičiaus, amžiaus ir lyties nustatyti nepavyko.

Perkasos ŠV kampe 47 cm gylyje (H_{abs} 154,75 m) užfiksuoti apskritos arba ovalo formos neaiškios paskirties *duobės 3* kontūrai. Į perkasą pateko 33x30 cm dydžio duobės PR dalis. Duobės užpildas – rusvai pilkšva maišyta degėsinga žemė, dugnas dubens formos, įkastas į įžemį, pasiektas 73 cm gylyje (H_{abs} 154,49 m). Akmenų, degintinių kaulų ir perdegusių su kapinynu siejamų makroliekanų duobėje nerasta, o angliukų koncentracija apėmė apie 18x14 cm dydžio plotą. Įžemis – rusvas priemolis su smulkaus žvyro priemaiša – perkasoje pasiektas 38–47 cm gylyje (H_{abs} 154,75–154,84 m). Paskutiniai ypatieji ir titnago radiniai, keramikos šukės, degintiniai kaulai perkasoje aptikti 44–47 cm gylyje (H_{abs} 154,75–154,78 m).

Perkasoje 2, panašiai kaip ir perkasoje 1, metalo ir stiklo dirbiniai, keramikos šukės, titnago radiniai, degintiniai kaulai plačiai pasklidę nuo paviršiaus iki įžemio: velėnoje, juodžemyje, rusvoje maišytoje žemėje ir rusvame žvyringame priesmėlyje. Tiriant perkasą aptiktas 161 ypatusis radinys: 82 šarvų grandelės, 25 lameliaro ir 5 neaiškaus tipo šarvų plokštelės (7 pav.), 5 stiklo karoliai, 4 žiedai pinta ir pynimą imituojančia priekine dalimi (5:2 pav.), 3 peiliai, 2 pasaginės segės platėjančiais galais (5:1 pav.) ir dar vienos segės liežuvėlis, 2 ylos (8 pav.), 2 grandelės, žvangutis (5:4 pav.), adata, sagties liežuvėlis, omega formos kabutis (4: 2 pav.), kilpvinė, kniedė, neaiškios paskirties apkalas, 23 susilydę ir ugnyje nebuvę žalvario, geležies bei sidabro dirbinių fragmentai. Be to, perkasoje surastos 53 lipdytos ir 17 apžiestos keramikos šukių, 7 titnago nuoskalos, molio tinko gabalėlis.

7 pav. Lameliaro šarvų plokštelės. G. Petrausko nuotr.
Fig. 7. Lamellae.

8 pav. Yla in situ iš PV. G. Petrausko nuotr.
Fig. 8. The awl, in situ, as seen from the SW.

9 pav. Bedugnės kapinyno radiniai: 1 – kalavijo makštų galo apkalas; 2 – buoželė. G. Petrausko nuotr.

Fig. 9. Bedugnė cemetery finds: 1 – the scabbard chape; 2 – the pommel.

Degintinių kaulų perkasoje rasta 697,7 g (4868 vienetai), medžio anglies surinkta 46,5 g. Daugelyje kvadratų degintinių kaulų aptikta nuo 39,9 g iki 63,8 g, o didžiausia kaulų koncentracija užfiksuota perkasos P dalyje – nuo 83,1 g iki 127,4 g kvadratiniame metre (6 pav.). Antropologinių tyrimų metu atpažinti kaukolės skliauto, apatinio žandikaulio šakos krumplio, nenustatytų dantų šaknų, stambus šlaunikaulio ir kitų ilgųjų kaulų diafizių, pėdos pirmojo padikaulio ir sezamoidinio kaulo fragmentai, tačiau tikslesnio palaidotų mirusiųjų skaičiaus, amžiaus bei lyties nustatyti nepavyko.

Rusvame priesmėlyje 56 cm gylyje (H_{abs} 154,63 m) išryškėjo 35x46 cm dydžio netaisyklingo ovalo formos *duobės 4* kontūrai. Duobė į įžemį įkasta vos 7 cm, jos užpildas – rusvas degėsingas smėlis, dugnas dubens formos. Su duobe reikia sieti 53 cm gylyje (H_{abs} 154,66 m) aptiktą kilpvinę, be to, iš jos išsijota 4,9 g (30 vienetų) neatpažintų smulkių degintinių kauliukų. Dėl nedidelio gylio ir mažo kaulų svorio duobę laikyti degintiniu kapu nėra pagrindo. Už 20 cm į PV nuo šios duobės 55 cm gylyje (H_{abs} 154,64 m) užfiksuoti dar vienos rusvo degėsingo priesmėlio su anglikų priemaiša dėmės kontūrai. Dėmė buvo sąlyginai įvardyta kaip *duobė 5*, tačiau dėl netaisyklingo išduobto dugno ir nedidelio gylio, siekiančio nuo 3 iki 13 cm, ji tikros duobės neprimena. Preparuojant dėmę surasti 3 natūralaus titnago žaliavos gabalėliai, 7,6 g (30 vienetų) neatpažintų smulkių degintinių kaulų ir 0,5 g angliukų.

Įžemis – rusvas priemolis su smulkaus žvyro priemaiša – perkasos ŠV dalyje pasiektas 40 cm (H_{abs} 154,79 m), likusioje jos dalyje – 51–60 cm gylyje (H_{abs} 154,59–154,68 m). Pastebėtina, kad prieš pat įžemį smulkius degintinius kauliukus pakeitė stambūs iki kelių centimetrų dydžio kaulai, kurie duobių aplinkoje tęsėsi iki 54–56 cm gylio (H_{abs} 154,63–154,65 m). Paskutiniai ypatieji radiniai perkasoje aptikti 52–54 cm gylyje (H_{abs} 154,65–154,67 m), degintiniai kaulai ir natūralūs titnago žaliavos gabalėliai – 57–62 cm gylyje (154,57–154,62 m).

Žvalgant Bedugnės kapinyno kalvą ir jos prieigas aptikti 68 ypatieji radiniai. Ginkluotės radiniai Bedugnės kapinyne sudaro vieną žymiausių dirbinių grupių. Rasta T tipo (pagal V. Kazakevičių) kalavijo buoželė (9:2 pav.), Va tipo (pagal V. Kazakevičių) kalavijo makštų galo apkalas (9:1 pav.), pentinis plačiaašmenis kirvis (10 pav.), neaiškaus tipo ietigalio plunksna ir iš trylikos grandelių suverta grandinių šarvų detalė (11 pav.). Minėto tipo kalavijo buoželių ir makštų galo apkalų plačiai aptinkama XIII–XIV a. degintiniuose kapinynuose, o didesnių grandinių šarvų fragmentų iki šiol buvo žinoma iš XIII a. Gardino (Baltarusijos Respublika) kario raitelio komplekto, Alšėnų (Ašmenos r., Baltarusijos Respublika), Obelių (Ukmergės r.) ir Paalksnių (Kelmės r.) kapinynų degintinių kapų.

10 pav. Pentinis plačiaašmenis kirvis. G. Petrausko nuotr.

Fig. 10. The broad axe head.

Antra išskirtinė Bedugnės kapinyno dirbinių grupė – raitelio ir žirgo ekipuotės reikmenys. Žvalgant aptiktos dviejų balnakilpių dalys, ne mažiau kaip 7 profiliuoti kryžiaus ir aštuonlapės gėlės žiedo formos sidabruoti kamanų apkalai (12 pav.) ir žirgo kamanų žvangutis (5:6 pav.). Dar vienas sidabruotas stačiakampis profiliuotas apkalas su apskritu spurgeliu viduryje, remiantis 2012 m. Bedugnės kapinyno radiniais, puošė kamanas arba žąslus, be to, apkalas su kilpele taip pat galėjo puošti kamanų dirželį. Kryžiaus formos ir profiliuotų kamanų apkalų rasta tyrinėjant viduramžių degintinius kapus, o aštuonlapės gėlės žiedo formos apkalai daugiausia paplitę Lietuvos valstybės branduolyje, t. y. dabartinės Lietuvos valstybės rytuose ir ŠV Baltarusijoje (Petrauskas G., *Laidosena viduramžių Lietuvoje: mirusiųjų deginimo paprotys* (daktaro disertacija), VU, LII, 2017, p. 167–168).

Iš žvalgant Bedugnės kapinyną aptiktų darbo įrankių minėtina įtveriamojo peiliuko dalis, buities reikmenų – du skustuvai ir dar vieno peiliuko arba skustuvo geležtė, dvi grandys (viena jų tordiruotu lankeliu), 8,3 cm ilgio kaltelis ir lipdytos keramikos šukė, o atskiro dėmesio vertas 31,6 g svorio suploto rutulio ir 55,9 g svorio suapvalintos statinaitės formos svarelis su plačiu grioveliu šone (13 pav.). Papuošalų radinių grupei skiriamas žiedas vijimą imituojančia priekine dalimi, juostinės apyrankės lankelio fragmentas ir 5 žvangučiai (5:5 pav.). Kapinyno kalvos PV dalyje 5,35 m atstumu viena nuo kitos aptiktos dvi apskritos skardinės segės be atbrailos (14 pav.). Iš aprangos reikmenų minėtina keturkampė profiliuota ir D raidės formos sagtys bei geležinis sagties liežuvėlis. Be išvardytų radinių, Bedugnės kapinyno kalvoje ir jos prieigose rasta: ovalus ir stačiakampis apkalai, kilpvinė (4:3 pav.), pasagvinė, vinutė, įvairių dirbinių dalys ir susilydę frag-

11 pav. Grandinių šarvų detalė. G. Petrausko nuotr.

Fig. 11. The chain mail element.

12 pav. Kamanų apkalai. G. Petrausko nuotr.

Fig. 12. Bridle fittings.

13 pav. Svareliai. G. Petrausko nuotr.

Fig. 13. Small weights.

14 pav. Apskritos skardinės segės. G. Petrausko nuotr.

Fig. 14. Tutulus brooches.

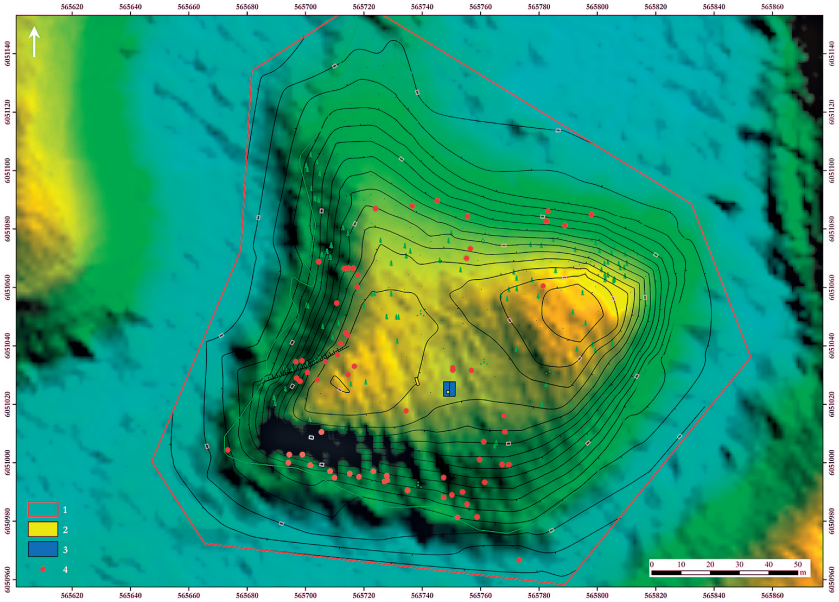
mentai. Vienas iš susilydžiusių žalvarinių papuošalų surastas pelkėtoje griovoje į P nuo kapinyno kalvos, dar vienas primena „rytietiško tipo“ ažūrinio skiltuvo rankenėlę.

Dalis Bedugnės kapinyno kalvos paviršiuje aptiktų radinių su mirusiųjų laidojimu nesusiję. Antai kalvos P papėdėje aptiktos pusapvalės pakabinamos spynos dalys ir kaltinė vinis skiriamos ne ankstesniam nei XV a. pabaigos laikotarpiui. Kapinyno radinių horizontui nepriklauso sidabrinė Sankt Peterburge kaldinta Rusijos imperijos Nikolajaus I 1848 m. 5 kapeikų ir TSRS 1976 m. 1 kapeikos nominalo monetos. Kapinyno kalvos V dalyje, PV–ŠR kryptimi supilto ir pušimis apaugusio 34 m ilgio, 1,2–1,7 m pločio ir iki 1 m aukščio pylimo aplinkoje rasta II Pasaulinio karo laikų sprogmenų ir šaudmenų: artilerijos sviedinio kompresinis žiedas, vokiško karabino „Mauser“ tūtelių, rusiškų 54Rx7,62 mm ir 25x7,62 mm kalibro šovinių, tūtelių ir kulkų. Tai rodo, kad pylimas kaip gynybinis įrenginys kalvos V dalyje buvo supiltas II Pasaulinio karo metais. Be to, nedidelės apimties žvalgymai metalo ieškikliu parodė, kad per 100 m į PV nuo kapinyno nutolusioje antrojoje Bedugnės kaimo kalvoje mirusieji nebuvo laidojami. Iš šios kalvos radinių minėtinas tik stačiakampio strypelio pavidalo dirbinys ir apžiestos keramikos šukė.

Archeologiniai žvalgymai metalo ieškikliu atskleidė, kad Bedugnės kapinynas apima visą kalvą. Radiniai daugiausia telkėsi kalvos V ir P dalyse, kiek mažiau – Š šlaite. Vis dėlto radinių susitelkimas kapinyno kalvos pašlaitėse – tai ne degintinių kapų koncentracijos kalvos šlaituose, o daugelį metų trukusio kalvos arimo padarinys. Ariant kalvą ne tik buvo nuolatos ardomas kapinynas, bet ir į šlaitus nustumti paviršiniai radiniai. Sprendžiant iš XIX a. pabaigos žemėlapių, kalva jau beveik prieš 150 metų buvo atvira ir naudojama žemei dirbti. Klausimas, ar aukštesnėje kalvos R dalyje radinių nerasta dėl to, kad jų paprasčiausiai nepasiekė plūgas, kol kas lieka neatsakytas.

Vertinant aptiktų radinių paplitimą gali kilti įspūdis, kad dirbiniai uždarų komplektų nesudaro ir yra išsidėstę netvarkingai (15 pav.). Ginkluotės radiniai daugiausia pabirę kapinyno kalvos V ir P šlaituose, buities reikmenų, papuošalų ir aprangos detalių surasta visose kapinyno dalyse. Tačiau dėmesį atkreipia tai, kad tarp kai kurių dirbinių, kaip antai tarp pentinio plačiaašmenio kirvio ir balnakilpės dalies kalvos V dalyje, grandinių šarvų detalės ir juostinės apyrankės fragmento kalvos P dalyje užfiksuotas vos 1,05–1,2 m atstumas. Atskirai minėtina kapinyno kalvos V dalyje užfiksuota žirgo reikmenų koncentracija, kur 5x1,5 m dydžio plote aptikti net 5 profiliuoti ir kryžiaus formos kamanų apkalai, o du iš jų netgi slūgsojo vienoje duobutėje. Dar vienas profiliuotas kamanų arba žąslų apkalas surastas už 9,2 m į ŠV nuo šios koncentracijos.

Archeologiniai tyrimai suteikė naujų žinių apie laidoseną Bedugnės kapinyne, jo chronologiją ir stratigrafiją, leidžia kelti naujus klausimus apie laidojimo paminklo reikšmę, kolektyvinius degintinius kapus ir mirusiųjų deginimo paprotį viduramžių Lietuvoje. Aptiktas 22–40 cm storio kolektyvinių degintinių kapų horizontas su degintiniais kaulais, angliukais, perdegusiomis ir ugnyje nebuvusiomis įkapėmis, lipdytos ir apžiestos keramikos šukėmis. Perkasų paviršių, juodžemio (perkasų Š dalyje), rusvos maišytos žemės ir rusvo priesmėlio sluoksnius apimantis degintinių kapų horizontas storėja R kryptimi, kapų duobių nerasta. Iš viso tyrimų metu surinkta 971,9 g (7076 vienetai) degintinių kaulų, iš kurių net 32,8 % buvo pabirę perkasos 2 P dalyje. Pastebėtina, kad būtent šioje vietoje smulkius degintinius kauliukus prieš pat įžemį pakeitė stambūs, iki kelių

15 pav. Bedugnės kapinyno situacijos planas: 1 – kultūros vertybės teritorija; 2 – 2012 m. ištirti šurfai; 3 – perkasos; 4 – radiniai. L. Bagdono ir G. Petrausko brėž.

Fig. 15. Situation plan of Bedugnė cemetery: 1 – territory of the cultural heritage site; 2 – 2012 test pits; 3 – trenches; 4 – finds.

centimetrų dydžio kaulai, čia užfiksuotos dvi dėmės – neaiškios paskirties duobės. Antropologinių tyrimų metu atpažinti mažiausiai vieno sudeginto mirusiojo kaulų fragmentai, tačiau tikslesnis palaidotų mirusiųjų skaičius, jų amžius ir lytis liko nenustatytas.

Sprendžiant iš Meškučių (Kaišiadorių r.) ir Žėronių (Trakų r.) degintinių kapinynų tyrimų, tyrinėjant Bedugnės kapinyno kalvos vidurinę dalį aptikta nedaug kaulų. Palyginimui, Meškučiuose 20 m^2 dydžio plote surinkta 3,163 kg, Žėronyse 12,5 m^2 plote – 2,968 kg degintinių kaulų (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 154; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 170; Zabiela G., Pietų Lietuvos vėlyvieji degintiniai kapinynai, *AL*, 2003, t. 4, p. 177). Tuo remiantis keliamos trys pagrindinės mažo degintinių kaulų svorio priežastys. Iš vienos pusės, dalis degintinių kaulų Bedugnėje galėjo būti sutrupinti ir sunaikinti daug metų ariant kapinyną. Iš kitos pusės, Bedugnėje palaidotų sudegintų mirusiųjų galėjo būti mažiau nei kituose viduramžių degintiniuose kapinynuose arba paprasčiausiai 2018 m. archeologinių tyrimų vieta pateko į kapinyno pakraštį. Į šį klausimą bent iš dalies turėtų leisti atsakyti planuojami tolesni išsamūs kapinyno tyrinėjimai.

Vidutinis Bedugnės kapinyno degintinių kaulų svoris siekia 0,137 g. Perkasoje 1 surinkti degintiniai kaulai kiek lengvesni už perkasos 2 kaulus (atitinkamai – 0,124 g ir 0,143 g), ir šį skirtumą bent iš dalies padidino perkasos 2 P dalyje virš įžemio pabirę kelių centimetrų dydžio degintiniai kaulai. Iki šiol Lietuvoje panašūs skaičiavimai atlikti tik dviejuose degintiniuose kapinynuose: vidutinis Meškučių kapi-

nyno degintinių kaulų svoris siekė 0,13 g, o vandens užlietuose Bajorų kapinyno (Elektrėnų sav.) plotuose aptikta vos 0,08 g kaulų (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 145; *ATL 2014 metais*, 2015, p. 154; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 170). Nors tokiems skaičiavimams empiriniai duomenys dar tik pradėti kaupti, ateityje vidutinio degintinių kaulų svorio skaičiavimas, skirtingų kontekstų lyginimas suteiks galimybę naujai žvelgti į mirusiųjų deginimo paprotį, pažinti specialaus degintinių kaulų trupinimo ir kitus šiandien dar mažai žinomus laidotuvių ritualus.

Archeobotaniniai vienuolikos Bedugnės kapinyno grunto mėginių tyrimai apčiuopiamų rezultatų nedavė. Karoliui Minkevičiui atlikus mėginių analizę binokuliariniu stereomikroskopu, aptiktos dvi karbonizuotos žliūgių / glažučių (*Stellaria/Cerastium* sp.) genties augalo sėklos (rūšies nustatyti nepavyko). Daugelyje mėginių surasta vien nedegusių šiuolaikinių augalų šaknų dalelių, pievų, pamiškės ir pakrančių augalų sėklų bei vaisių. Bedugnės kapinyno archeobotaninius tyrimus planuojama tęsti.

Iš viso 2018 m. Bedugnės kapinyne aptikti 304 ypatieji geležies, žalvario, sidabro ir stiklo radiniai – degintinių kapų įkapės. Kaip ir 2012 m. tyrimuose tarp radinių vyrauja ginklai, šarvuotės dalys, kario raitelio ir žirgo ekipuotės elementai, o darbo įrankiai, buities reikmenys, papuošalai ir aprangos detalės sudaro kur kas mažesnę įkapių dalį. Net 200 dirbinių ir jų fragmentų (65,8 % visų radinių) turi perdegimo žymių ir į kolektyvinius degintinius kapus pateko tiesiai iš mirusiųjų deginimo laužavietės. Perkasose, kur vyravo smulkūs arba itin smulkūs radiniai, perdegusių dirbinių procentas siekia net 76,2 % (180 iš 236), o tarp žvalgant kapinyno kalvą metalo ieškikliu surastų dirbinių šis rodiklis yra kur kas mažesnis – 29,4 % (20 iš 68).

Bedugnės kapinyno radiniai turi daugelį atitikmenų XIII–XIV a. degintiniuose kapinynuose. Pentiniai plačiaašmeniai kirviai statmenai nukirstais ašmenimis, šarvų dalys, nedidelės pasaginės ir apskritos skardinės segės, žiedai pinta, pynimą ir vijimą imituojančia priekine dalimi, skustuvai, piniginės apkalai, profiliuoti ir aštuonlapės gėlės žiedo formos kamanų apkalai yra būdingi Lietuvos viduramžių degintinių kapų horizonto radiniai (Petrauskas G., *Laidosena viduramžių Lietuvoje: mirusiųjų deginimo paprotys* (daktaro disertacija), VU, LII, 2017, p. 111–185). Pagal radinius Bedugnės kapinynas datuojamas XIV a., o laidojimo paminklo chronologiją gali patikslinti į Poznanės radiokarbono laboratoriją išsiųsti du medžio anglies mėginiai AMS C^{14} datavimui.

Keramikos radinių sąrašą sudaro 70 lipdytos ir 29 apžiestos keramikos šukės (bendro 321,5 g svorio), dar 109 keramikos gabalėliai (bendro 50,2 g svorio) dėl smulkumo į inventorintos keramikos sąrašą neįtraukti. Tarp apžiestos keramikos 11 šukių perdegusios, 8 puoštos bangelėmis ir horizontaliais grioveliais (16 pav.), o tarp lipdytų puodų šukių dėmesį atkreipia 10 viengubais ir dvigubais grioveliais

16 pav. Ornamentuotos apžiestos keramikos šukės. G. Petrausko nuotr.

Fig. 16. Sherds of decorated partly thrown pottery.

ornamentuotų šukių, taip pat du grublėtosios keramikos gabalėliai. Jie, kaip ir 2012 m. aptiktos brūkšniuotosios keramikos šukės, skiriami ankstesniam nei kapinyno naudojimo laikotarpiui ir gali liudyti kadaise kapinyno kalvoje buvusią geležies amžiaus stovyklavietę ar gyvenvietę. Šioje vietoje pridurtina tai, kad grublėtosios keramikos šukės koreliuoja su 1480±30 BP, cal 556–615 AD (1σ), cal 538–645 AD (2σ) (Poz–55432) data, gauta iš 2012 m. šurfe 2 paimto mėginio (Kuncevičius A., Laužikas R., Jankauskas R., Augustinavičius R., Šmigelskas R., *Dubingių mikroregionas ir Lietuvos valstybės ištakos*, V., 2015, p. 60, 69). Be to, Bedugnėje aptikta 16 titnago radinių ir 298 natūralūs titnago žaliavos fragmentai (bendro 739,3 g svorio), molio tinko gabalėlis, perkasose surinkta 84 g medžio anglies.

Bedugnės kapinyno tyrimų rezultatai, ypač surastų ir metrikuotų ypačiųjų radinių, keramikos šukių, degintinių kaulų skaičiai pasiekti dėl taikytos tyrimų metodikos ir kruopščiai išsijoto perkasų grunto. Nors tyrimų plotas nuolatos tikrintas metalo ieškikliu, sijoklės siete aptiktas 51 ypatusis radinys iš 236 (21,6 %), dar 46 smulkūs radiniai (19,5 %; daugiausia sulūžusios šarvų grandelės) per sijoklės sietą išbyrėjo ir buvo surastos jau išsijotose žemėse. Sijojant ir metalo ieškikliu tikrinant išsijotas žemes surasta 41,1 % visų perkasų ypačiųjų radinių, sijoklės siete surinkta daugelis smulkių keramikos šukių ir titnago radinių, absoliuti dauguma degintinių kaulų.

Taigi Bedugnės kapinyno radiniai, jų pobūdis, retumas ir prabangumas (minėtini sidabruoti žirgo ekipuotės dirbiniai), laidojimo būdas, nedidelis atstumas iki Senųjų Trakų piliavietės kelia ypatingą susidomėjimą. Atsižvelgiant į Bedugnės kapinyno išskirtinumą, mokslinę ir kultūrinę vertę, pradėtus tyrimus būtina tęsti.

Bedugnė Cemetery

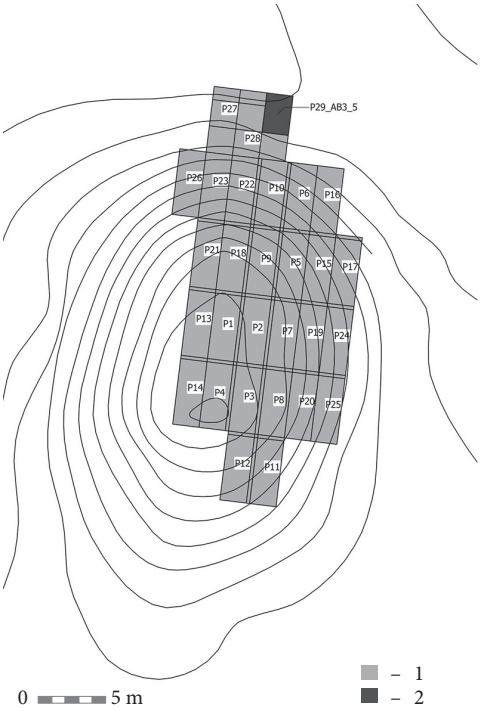
In 2018, the LNM and PKI resumed the investigation of Bedugnė cemetery (Senieji Trakai District Municipality, Trakai District) (Figs. 1–3). Scientific data about the cremation customs in Medieval Lithuania and the material culture of contemporaneous high society were collected during the expedition in order to improve the cemetery's chronology. In all, 20 m^2 were excavated and roughly 1.5 ha were surveyed using a metal detector (Fig. 15).

The bones from at least one cremated individual (7076 pieces totalling 971.9 g) were discovered during the investigation (Fig. 6), but the precise number of individuals or their age and sex remain undetermined. The horizon of the collective cremations is a 22–40 cm thick layer with cremated bones, small pieces of charcoal, burnt grave goods, grave goods that have not been in a fire, and sherds of hand built and partly thrown pottery. During the archaeobotanical investigation, two carbonised seeds of the genus chickweed/cerastium (*Stellaria/Cerastium* sp.) were identified. The species could not be determined.

In all, 304 iron, bronze, silver, and glass finds were discovered, i.e. grave goods from cremations: a fragment of chain mail consisting of 13 links (Fig. 11), 127 individual chain mail links, 28 lamellae, 7 armour plates of indeterminate type (Fig. 7), 8 crotals (one of them from a bridle; Fig. 5:4–6), 7 bridle fittings (Fig. 12), 6 fittings of indeterminate purpose, 6 rings and ring pieces (Fig. 5:2), 5 knives, 5 penannular and tutulus brooches (Figs. 5:1, 14), 5 beads, 5 buckles and buckle pieces, 4 large and small loops, 4 staples (Fig. 4:3), 3 razors (Fig. 4:4), 2 stirrup pieces, 2 awls (Fig. 8), 2 needles, 2 small weights (Fig. 13), a sword pommel and a scabbard chape (Fig. 9), a broadaxe head (Fig. 10),

a spearhead blade, a chisel, a purse fitting (Fig. 4:1), a fragment of a half-round silver ingot (Fig. 5:3), part of a flat bracelet, an omega-shaped pendant (Fig. 4:2), 51 fragments of iron, bronze, and silver artefacts that had fused in a fire or had never been in a fire, etc. In addition, 99 sherds of hand built and partly thrown pottery (Fig. 16), 16 flint finds, a piece of clay daub, and 84 g of charcoal were found.

The discovered finds allow the cemetery to be dated to the 14th century and the two sherds of rough pottery attest that an Iron Age settlement or camp existed in the area. Isolated finds discovered in the cemetery can be assigned a date no earlier than the late 15th century or the 19th–20th centuries; the embankment on the W part of the hill and the discovered ammunition and explosives attest to the events of the Second World War.

1 pav. Bajorų kapinyno 2006–2016, 2018 m. archeologinių tyrimų planas: 1 – ankstesni tyrimai; 2 – 2018 m. tyrimai. V. Vaitkevičiaus brėž.

Fig. 1. Plan of the 2006–2016, 2018 investigations of Bajorai cemetery: 1 – former investigations; 2 – 2018 investigations.

Vykintas Vaitkevičius

Bajorų kapinynas

Po metų pertraukos 2018 m. KU ir KšM tęsė Bajorų kapinyno (Elektrėnų sav., Kietaviškių sen.) tyrinėjimus (žr. *ATL 2006 metais*, 2007, p. 146–153; *ATL 2007 metais*, 2008, p. 192–198; *ATL 2008 metais*, 2009, p. 134–140; *ATL 2009 metais*, 2010, p. 128–135; *ATL 2010 metais*, 2011, p. 116–124; *ATL 2011 metais*, 2012, p. 136–147; *ATL 2012 metais*, 2013, p. 181–191; *ATL 2013 metais*, 2014, p. 156–159; *ATL 2014 metais*, 2015, p. 161–167; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 173–178; *ATL 2016 metais*, 2017, p. 137–140). Radiniai perduoti į KšM.

2018 m. buvo baigti dar 2014 m. pradėti ploto 29 tyrimai (ištirti kv. 3–5A–B, iš viso 6 m^2 (1 pav.). Ekspedicijos dienomis oras buvo permainingas, temperatūra svyravo nuo 20 iki 30 laipsnių šilumos. Kaip ir ankstesniais metais pelkėje dirbta sausomis sąlygomis – srūvantį vandenį sulaikė pylimas iš žemių pripiltų maišų (2 pav.), naudotas benzininis siurblys „Honda WB20XT“. Sėdint, klūpant ant stumdomų lengvai išardomų tiltelių buvo galima dirbti prie kiekvieno iš kvadratų ir ketvirčių (1x1 m dydžio kvadratai papildomai dalinti į ketvirčius: ŠR, PR, PV ir ŠV).

Visų archeologinių sluoksnių gruntas buvo plaunamas dviejose medinėse plovyklėse su 3x3 mm tankio sietais. Vandenį iš pelkės kanalo tiekė aukšto slėgio benzininis siurblys „Honda Pressure WB20X“ (naudotos dvi 60 m ilgio